

Muzeológia na Slovensku

Pavol Tišliar

prof. PhDr. Pavol Tišliar, PhD.
Univerzita Komenského v Bratislave
Filozofická fakulta UK
Katedra etnológie a muzeológie
Gondova 2
8144 99 Bratislava
email: pavol.tisliar@uniba.sk

Muzeológia a kultúrne dedičstvo, 2016, 4:1:127-135

Museology in Slovakia

This paper examines the history of museology in Slovakia as a scientific discipline in general and a specialized university course of study in particular. We discuss the fundamental characteristics of the discipline, including the development of the current conception of museology as a university course and describe the fundamentals of the course as currently implemented in various institutes of tertiary education in Slovakia. In conclusion, we briefly survey the current state of the field in Slovakia, its potential and its possible future development.

Key words: museology as a scientific discipline, museology as a university course of study, history of museology, memory institutions, Slovakia

Potreba odbornej prípravy pracovníkov pamäťových inštitúcií na Slovensku nesprievádza celé obdobie ich existencie. Súvisí to nielen s charakterom týchto inštitúcií, ale aj so špecifickou situáciou, v ktorej sa Slovensko a spoločnosť Slovenska nachádzala. Významný medzník vo vývoji pamäťových inštitúcií predstavuje vznik Československej republiky, kedy sa na Slovensku začali širšie úvahy nad koncepciou organizácie archívov, knižníc, ale napokon aj múzeí.

Múzeá majú u nás špecifický a značne individuálny vývoj. Ten bol naviazaný predovšetkým na spoločenské a kultúrne potreby, no v konkrétnych historických etapách svojho vývoja plnili tieto inštitúcie aj politické ciele. V 19. storočí, kedy sa myšlienka vytvárania múzeí zo strany štátu týkala najmä presadzovania kultúrnej a neskôr hlavne národnostnej politiky, v slovenskom politickom prostredí dozrievala aj myšlienka vytvorenia národného/národnostného múzea, v opozícii proti štátnej kultúrnej politike.¹

Kultúrne záujmy uhorských politických špičiek však neznamenali snahu o masové vytváranie pamäťových inštitúcií v Uhorsku či ich plošnú podporu. Prevalu nadobudli menšie spolkové múzeá, ktoré spravovali spolkové zbierky rôzneho charakteru. Starostlivosť o tieto zbierky a ich správa bola väčšou dobrovoľná, teda neprofesionalizovaná, keďže väčšinou nemali tieto spolky finančné prostriedky na vytváranie pracovných miest. Medzi zakladateľmi regionálnych múzeí nachádzame popredné osobnosti lokálnej inteligencie, aj archivárov, ako napríklad Pavla Križka v Kremnici. Táto charakteristická črta múzejnej práce, dobrovoľnosť, pretrvala aj po vzniku Československej republiky, kedy sa len pozvoľna zlepšovali pomery v slovenskom múzejníctve. Nízky počet profesionálnych pracovníkov a výrazný podiel spolkových múzeí

¹ Bližšie napríklad PODUŠELOVÁ, Gabriela a kol. *Slovenské národné múzeum*. Bratislava : SNM, 2013; KAČÍREK, Ľuboš. Slovenské múzejníctvo v 19. a 20. storočí. In: *Studia Academica Slovaca* 43. Bratislava : Univerzita Komenského, 2014, s. 231-245.

tak sprvu nevyžadoval osobitné potreby špecializovaného štúdia, ktoré by pripravovalo odborníkov na prácu v múzejnom prostredí. Pre príbuzné inštitúcie, knižnice a archívy, ktoré sa na Slovensku začali výraznejšie formovať rovnako až po vzniku Československa, existovali štátne špecializované školy, knihovnícka a archívna, ktoré pôsobili po vzniku Československa v Prahe. Vychovali niekoľko odborníkov aj pre Slovensko.² Vytvorenie týchto školiacich stredísk pre potreby odbornej praxe znamenalo aj prvú výraznejšiu snahu o profesionalizáciu týchto typov pamäťových inštitúcií. Pre osobitné školenie múzejných pracovníkov v tomto období špecializovaná škola priamo nevznikla. K odbornej príprave sčasti napomohlo otvorenie *Seminára dejín umenia* na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (FiF UK) v roku 1923.

Prakticky až v polovici 20. storočia sa začali na Slovensku postupne meniť nielen podmienky rozvoja múzeí (problém ich poštátneňa, príprava k legislatívnym zmenám a pod.), ale rovnako sa začala viesť aj diskusia o odbornej príprave múzejníkov na Slovensku. Napríklad v roku 1947 nabádal *Zväz slovenských knihovníkov* prof. Branislava Varsika, štátneho inšpektora archívov a knižníc, aby inicioval na Slovensku založenie „*školy archívnej, knihovníckej eventuálne aj múzejníckej*“, keďže na Slovensku absentoval dostatok školených odborníkov pre prácu v pamäťových inštitúciách.³ B. Varsik zväzu knihovníkov odkázal, že by o takéto štúdium na Slovensku zrejme nebol veľký záujem. Poukázal na existenciu špecializovaných štátnych škôl v Prahe, kde sa mohli prípadní záujemcovia zo Slovenska uchádzať o takéto štúdium.⁴ Napriek tomu však netrvalo dlho a začiatkom 50. rokov postupne predsa len vznikli osobitné špecializované vysokoškolské štúdiá archívnictva a knihovníctva aj na pôde FiF UK.⁵ Muzeológia v tomto období nezískala samostatný vysokoškolský odbor. Špecifické problémy práce v múzeu, ich šírka, no najmä absencia kvalitnejších teoretických základov. Na Slovensku sa preto muzeológia dlhé obdobie prednášala len ako špecializovaná prednáška a seminár, prakticky tiež už od roku 1951. Začala sa prednášať v rámci študijných odborov etnológia (respektíve národopis či etnografia) a archeológia na FiF UK v Bratislave.⁶

Formovanie teoretických základov muzeológie ako vednej disciplíny v Československu siaha do 60. rokov 20. storočia. Súvisí predovšetkým s rozvojom odboru v českom prostredí, kde sa postupne sformovali dve centrá – muzeologické školy. Pražská (1967 – 1982), ktorú reprezentovali Josef Beneš, Jiří Neústupný a Jiří Špět, a brnianska (od roku 1962),⁷ spojená najmä s menom Zbyňka Z. Stránskeho. Pre vývoj slovenského múzejníctva malo zásadný význam postgraduálne štúdium muzeológie v Brne, ktoré absolvovalo viacero pracovníkov

² Státní archivní škola a Státní škola knihovnícká v Prahe vznikli v rokoch 1919 a 1920, pozri bližšie, napr. <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t2583_00.htm> online [20. 12. 2015].

³ MVSR – Slovenský národný archív v Bratislave, osobný fond Branislav Varsik, škat. č. 1, sign. č. 12/1947.

⁴ Tamže; tiež pozri bližšie TIŠLIAR, Pavol. Aktivity Štátneho inšpektorátu archívov a knižníc na Slovensku pri budovaní archívnej organizácie (1919 – 1951). In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 1, 2013, č. 2, s. 37-56.

⁵ Štúdium archívnictva a knihovníctva bolo otvorené v roku 1951. In: NOVÁK, Ján. 50 rokov odboru archívnictva na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. In: *Zborník FiF UK Historica XLV. Pamätnica k 50. výročiu študijného odboru archívnictva a pomocné vedy historické FiF UK v Bratislave*. Bratislava, Univerzita Komenského 2002, s. 11-16.

⁶ V rámci štúdia etnológie na FiF UK v Bratislave sa už od 60. rokov venovala pozornosť teoretickej výučbe muzeológie. Pozri bližšie: MLYNKA, Ladislav. Výuka etnomuzeológie. Význam, súčasný stav a perspektívy. In: *Múzeum*, 43, 1997, č. 2., s. 24-25; MLYNKA, Ladislav. Muzeológia na prahu tretieho tisícročia. In: *Múzea na prahu tretieho tisícročia : zborník príspevkov z konferencie Banská Bystrica 1999*. Bratislava : SNM-Národné múzejné centrum a Zväz múzeí na Slovensku, 1999, s. 93; KAČÍREK, Ľuboš. Štúdium muzeológie na Slovensku. In: *Stratégia rozvoja ľudských zdrojov v oblasti múzejníctva*. Bratislava : SNM, 2013, s. 81-86.

⁷ MLYNKA, L. Muzeológia na prahu..., ref. 6, s. 92.

zo slovenských múzeí.⁸ K rozvoju muzeológie ako vedy prispievala aj *Medzinárodná letná škola muzeológie v Brne*, ktorej 8. ročník v roku 1994 bol venovaný muzeológii ako univerzitného odboru.⁹

Popri možnostiach, ktoré umožňovalo brnianske centrum, sa organizovalo externé (diaľkové) postgraduálne štúdium „úžitkového umenia a muzeológie“ aj v Prahe.¹⁰ Pri Národnom múzeu v Prahe pracovalo Stredisko pre výučbu muzeológie, spolupracujúce s Umeleckopriemyselným múzeom a Katedrou dejín umenia a estetiky z Filozofickej fakulty Karlovej univerzity. Bolo to 4-semestrové doplnkové štúdium pre pracovníkov múzeí a príbuzných disciplín s dôrazom najmä na úžitkové umenie, architektúru, osobitne aj interiér a jeho výzdobu, textil a odev, nábytok, výrobky z kovu, sklo a keramiky a pod. Pre všeobecnú a odborovú muzeológiu bola plánovaná približne štvrtina prednášok, v ktorých sa popri kultúrnej politike venoval priestor múzejnej organizácii, úlohám múzeí vo vede a výskume, ale aj prezentácii a kultúrno-osvetovej činnosti. Z hľadiska odborovej muzeológie boli tematické prednášky orientované najmä na zberateľstvo a zbierkotvornú činnosť, evidenciu a správu zbierok, konzervovanie, prezentáciu úžitkového umenia a publikovanie výsledkov dokumentácie zbierkových predmetov. Keďže malo charakter postgraduálneho doplnkového štúdia, predpokladom k prijatiu a absolvovaniu bolo ukončené vysokoškolské vzdelanie.¹¹

Omnoho väčší význam pre slovenské múzejníctvo, prakticky až do roku 1992, malo už spomenuté štúdium muzeológie na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity (pôvodne Univerzita Jana Evangelistu Purkyně) v Brne, kde sa tento odbor vyučoval pod gesciou Katedry archeológie a muzeológie.¹² Realizoval sa rovnako externou formou vzdelávania ako nadstavbové – „postgraduálne“ – štúdium. Školili sa tu teda už ukončení absolventi vysokých škôl rôzneho zamerania, predovšetkým pracovníci múzeí. Štúdium sa predovšetkým zameriavalo na všeobecnú, najmä teoretickú a odborovú muzeológiu. Po rozdelení Československa v roku 1993 však toto štúdium nadobudlo charakter zahraničného štúdia. Bolo tak potrebné vytvoriť určitú alternatívu, školiace stredisko i v Slovenskej republike. Preto aj vznikla snaha o vytvorenie študijného programu muzeológie na pôde slovenských vysokých škôl.

Po vzniku Slovenskej republiky sa začala väčšia pozornosť venovať aj výučbe muzeológie. V akademickom roku 1993/1994 sa v rámci Katedry histórie na Fakulte humanitných vied Univerzity Mateja Bela (dnes už Filozofická fakulta UMB) v Banskej Bystrici otvorilo externé bakalárske štúdium muzeológie. Jeho charakter a zameranie bolo určené ako štúdium „pre absolventov stredných škôl, pracujúcich v múzeách, galériách a rôznych inštitúciách štátnej správy a samosprávy. Cieľom študijného programu je poskytnúť študentovi základné teoretické a metodické vedomosti v oblasti prístupov k hmotným dokladom minulosti, genézy ich foriem až po súčasné trendy.“¹³ Súčasťou výučby sú rovnako aj kurzy z oblasti etnológie, respektíve etnomuzeológie, kultúry a kultúrneho dedičstva vo všeobecnosti. Štúdium je rozšírené o oblasť historických disciplín, základov archívniectva a po ukončení bakalárskeho štúdia môže absolvent pokračovať v magisterskom štúdiu histórie, ktorý aj v súčasnosti zabezpečuje katedra histórie FF UMB.

⁸ MLYNKA, Ladislav. Muzeológia na Filozofickej fakulte UK Bratislava ako študijný odbor. In: *Muzeológia : Teória & prax*. Banská Štiavnica : Spoločnosť pre pamiatky a Katedra ekomuzeológie FPV UMB, 2006, s. 67.

⁹ MLYNKA, L. Výuka etnomuzeológie..., ref. 6, s. 24; DOLÁK, Jan. Mezinárodní letní škola muzeologie 1986 – 1999. In: *Muzeologica Brunensia*, roč. 2014, č. 2, s. 43-46.

¹⁰ MVSŘ – Štátní archiv v Košiciach, pobočka v Rožňave, f. Okresný národní výbor v Rožňave, 1960 – 1990, sign. č. 472/1973.

¹¹ Tamže. Postgraduálne štúdium s uvedenou náplňou bolo naplánované na akademické roky 1973/1974 a 1975/1976.

¹² PRELOVSKÁ, Daniela – GOGOVIČ, Stanislava: Skúsenosti s výučbou muzeológie v univerzitnom prostredí na Slovensku so zameraním na nitriansku univerzitu. In: *Studia historica nitriensia*, roč. 11. Nitra : UKF, 2003, s. 275.

¹³ Študijný odbor muzeológia. Charakteristika študijného programu muzeológia. In: <https://www.ff.umb.sk/katedry/katedra-historie/studium-na-khi-ff-umb/externe-studium/externe-studium-muzeologie-1-stupen-bc.html> [20. 12. 2015].

Na FiF UK v Bratislave sa rovnako v akademickom roku 1993/1994 otvorilo 6-semesterálne externé bakalárske štúdium, ktoré spočiatku realizovala Katedra archeológie.¹⁴ Toto štúdium bolo organizované podobne ako už spomenuté štúdium na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity. Malo rozširujúci a doplňujúci charakter, teda z pohľadu celkovej charakteristiky bolo určené pre pracovníkov múzeí s vysokoškolským vzdelaním. Jadrom študijného programu sa stali prednášky z archeológie a histórie (P. Valachovič), etnológie (L. Mlynka), prírodných vied (I. Okáli) a viaceré problémy teoretickej a aplikovanej muzeológie, múzejnej praxe pedagogicky viedli pracovníci Slovenského národného múzea – Múzejného informačného centra (A. Habovštiak).

Toto štúdium bolo od akademického roku 1996/1997 koncepčne zmenené. Výučbu začala realizovať Katedra etnografie a folkloristiky (v súčasnosti Katedra etnológie a muzeológie) FiF UK v spolupráci so Slovenským národným múzeom a Národným pamiatkovým a krajinným centrom (dnes Pamiatkový úrad SR) ako *externé rozširujúce bakalárske štúdium muzeológie*. Študijný program v tom čase pripravil Ladislav Mlynka spoločne s Mariannou Šáškyovou. Garantom štúdia sa stal v tomto období profesor Ján Michálek.¹⁵ Toto štúdium pokračovalo ako nadstavbové. Určené bolo predovšetkým pre vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov múzeí, ale aj pamiatkovej ochrany, štátnej správy a kultúrnych organizácií a inštitúcií. Výučbu realizovali v mesačných dvojdnových blokoch. Podstatnou zmenou bolo zvýraznenie orientácie tohto štúdia smerom na muzeológiu a monumentológiu (monumentiku), t. j. aj na nehnuteľné pamiatky ako disciplíny, ktorých súčasťou je ochrana kultúrneho dedičstva. Obsahom štúdia tak boli najmä teoretické a metodologické poznatky z múzejníctva, muzeológie a pamiatkovej činnosti. Vytváral sa tu tiež priestor pre štúdium ďalších fondových disciplín, akými sú knižničná veda, veda o výtvarnom umení, ale aj archívniectvo. Rovnako sa štúdium orientovalo aj na základy aplikovaných disciplín súvisiacich s ochranou kultúrneho dedičstva (kulturológia, evidencia, dokumentácia, konzervovanie, ochrana a správa fondov a i.).¹⁶ Katedra umožňovala toto štúdium aj vysokoškolským študentom po prvej štátnici. Z hľadiska ďalšieho pracovného postupu bolo toto štúdium pre pracovníkov múzeí s vysokoškolským vzdelaním nezaujímavé. Motiváciou bol prakticky len záujem o rozširovanie poznatkov z odboru a odborné vedenie vďaka skúseným odborníkom z univerzitného prostredia a praxe. Zvýšenie kvalifikácie týmto typom vzdelania nebolo v múzeách osobitne bonifikované a ani priamo vyžadované. Pre uchádzačov so stredoškolským vzdelaním, ktorí pochádzali z múzejného prostredia a mali záujem o tento typ štúdia, spojeného aj s možnosťou postupu do vyššej platovej triedy, nebolo toto štúdium umožnené.

Už pri koncipovaní externého štúdia sa perspektívne počítalo s jeho transformovaním na denné dvojodborové magisterské štúdium. L. Mlynka predpokladal, že sa tak stane od šk. roku 1999/2000, čím by sa „*podarilo realizovať zámer vychovávať pre inštitúcie v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva špecialistov – muzeológov, všestranne a plnohodnotne pripravených pre prácu v múzeu teoreticky, metodologicky i prakticky*“.¹⁷ Podmienkou bolo dostatočné personálne zabezpečenie, minimálne s jedným docentom habilitovaným v odbore muzeológia, čo však v tomto čase, ale aj v súčasnosti zatiaľ nie je reálne. Magisterské štúdium sa po zavedení kreditového systému na Filozofickej fakulte UK v Bratislave napokon nerealizovalo. Bakalárska forma štúdia pokračovala ďalej. Od akademického roku 2006/2007 už ale výlučne ako denné bakalárske štúdium muzeológie a kultúrneho dedičstva, teda pre uchádzačov so stredoškolským vzdelaním, nie ako nadstavbový typ štúdia.¹⁸ Magisterské štúdium muzeológie na FiF UK v Bratislave bolo napokon akreditované

¹⁴ MLYNKA, L. Muzeológia na prahu..., ref. 6, s. 94.

¹⁵ MLYNKA, L., ref. 8, s. 68.

¹⁶ Štúdium muzeológie v školskom roku 1998/99. In: *Múzeum*, roč. 44, 1998, č. 2, s. 32.

¹⁷ MLYNKA, L. Výuka etnomuzeológie..., ref. 6, s. 25.

¹⁸ MLYNKA, L., ref. 8, s. 68; MLYNKA, Ladislav. Muzeológia na prahu..., ref. 6, s. 94.

až v roku 2012 a od akademického roku 2012/2013 realizuje výučbu magisterského stupňa štúdia. S akreditáciou magisterského štúdia súviseli aj zmeny bakalárskeho stupňa bratislavskej muzeológie. Na bakalárskom stupni bolo posilnené z pohľadu aplikovaných disciplín na štúdium histórie a historických vied, magisterský stupeň viac na etnológiu a materiálnu kultúru. Z pohľadu muzeológie a monumentológie sa magisterský stupeň zameriava na ochranu a správu kultúrneho dedičstva, špecializovanú muzeológiu a manažment, marketing kultúrnych inštitúcií. Absolventi 5-ročného štúdia muzeológie sa tak môžu zamestnať najmä ako kurátori historických a etnografických zbierok.¹⁹

Tretím pracoviskom, ktoré úspešne i v súčasnosti vzdeláva záujemcov o štúdium muzeológie, je Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre (UKF). Štúdium muzeológie sa začalo v roku 1995, v tom čase ešte na Katedre archeológie. Nitrianske pracovisko spočiatku organizovalo výučbu muzeológie ako rozširujúci tretí predmet, ako špecializáciu pre študentov denného štúdia história v kombinácii. V akademickom roku 1999/2000 otvorila FiF UKF v Nitre 5-ročné externé štúdium muzeológie v dvojkombinácii muzeológia – história. Ďalšou zmenou bolo vytvorenie jednodborového štúdia muzeológie v dennej a externej forme od akademického roku 2001/2002.²⁰ Od roku 2006 zabezpečuje spomenuté formy výučby muzeológie samostatná katedra muzeológie. Jadro povinných kurzov z muzeológie na FiF UKF v Nitre tvoria v bakalárskom stupni úvod do štúdia muzeológie, manažment, marketing a kultúrne regióny Slovenska. Špecializované kurzy z jednotlivých oblastí muzeológie (selekcia a tezurácia, prezentácia, právne normy, typy múzeí) sú v rámci povinne voliteľných (PV) kurzov. V rámci PV kurzov získavajú absolventi aj poznatky z dejín Slovenska. Štátne záverečné skúšky tvoria okruhy Tvorba a správa zbierok, Dejiny múzejníctva a pamiatkovej starostlivosti a Kultúrny habitus európskej civilizácie.²¹ Nitrianska muzeológia má silnejší akcent predovšetkým na archeológiu, čomu zodpovedá aj zloženie pedagogického zboru.

Katedra je známa každoročnou prípravou výstavy na vybranú tému v priestore Ponitrianskeho múzea v Nitre. Pod vedením pedagógov ju pripravujú, inštalčne zabezpečujú i prezentujú študenti bakalárskeho štúdia, vďaka čomu získavajú praktické zručnosti v oblasti prezentačnej činnosti múzeí. Na magisterskom stupni získavajú absolventi v rámci povinných kurzov poznatky z oblasti cestovného ruchu, múzejného marketingu, moderných dejín a nehnuteľných pamiatok Slovenska. V rámci povinne voliteľných kurzov získavajú poznatky z muzeografie, odborovej didaktiky, zo všetkých dejinných období a oblasti ochrany prírody. Štátnu záverečnú skúšku tvoria Múzejný marketing, Múzejná komunikácia v regionálnych a špecializovaných múzeách a Ochrana pamiatok a prírody. Absolventi štúdia muzeológie tak okrem samotnej oblasti muzeológie získavajú rozhľad v oblasti materiálnej kultúry, histórie a cestovného ruchu.

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, ktorá vznikla v roku 1992, založila v roku 1998 v rámci Fakulty prírodných vied (FPV UMB) samostatnú Katedru ekomuzeológie so sídlom v Banskej Štiavnici. Zameraním tejto muzeológie bola ekológia a environmentálna výchova pod gestorstvom Z. Z. Stránskeho. Od akademického roku 1998/1999 pracovisko zabezpečovalo viacero študijných programov. Denné *magisterské štúdium ekológie so špecializáciou na ekomuzeológiu* bolo určené pre absolventov stredných škôl, ktorí mali záujem o prácu v múzeách s prírodovedným a environmentálnym zameraním a v príbuzných inštitúciách. *Bakalárske odborné dištančné trojročné štúdium ekomuzeológie so špecializáciou na múzejnú konzerváciu* bolo určené pre pracovníkov múzeí so stredoškolským vzdelaním, ktorí pôsobili v múzeách v pozícii konzervátora. Študijný program poskytoval formou externého štúdia základy ekomuzeológie,

¹⁹ KAČÍREK, Luboš – TIŠLIAR, Pavol. Stav a perspektívy štúdia muzeológie na Filozofickej fakulte UK. In: *Dokumentácia druhej polovice 20. storočia a súčasnosti*. Martin : SNM 2012, s. 135-146.

²⁰ LALKOVIČ, Marcel. Výučba muzeológie a potreby múzejnej praxe. In: *Muzeológia : Teória & prax*. Banská Štiavnica : Spoločnosť pre pamiatky a Katedra ekomuzeológie FPV UMB, 2006, s. 73.

²¹ Bližšie: http://www.kmuz.ff.ukf.sk/profil_absolventa.html, súbor Študijný program. [20. 12. 2015].

vedecké základy múzejnej konzervácie a konzervátorskú prax vo všetkých materiálových oblastiach. Absolventi zároveň získavali poznatky aj z oblasti reštaurovania a preparácie. *Rozširovacie trojročné odborné dištančné štúdium ekomuzeológie* bolo určené pre pracovníkov múzeí a príbuzných inštitúcií s vysokoškolským vzdelaním, ktorým chýbala muzeologická špecializácia. Štúdium poskytovalo základné poznatky zo všeobecnej muzeológie so špecializáciou na súčasnú ekologickú a enviromentálnu problematiku.²² Z. Z. Stránský postavil štúdium ekomuzeológie na báze riešenia súčasnej ekologickej a kultúrnej krízy ľudstva zo strany múzeí. Podľa jeho chápania ďalšieho rozvoja muzeológie sa má muzeologické myslenie orientovať v smeroch ekológie a enviromentalistiky.²³

Od akademického roku 2005/2006 pod vplyvom novej akreditácie sa Katedra ekomuzeológie začala vo svojom bakalárskom a magisterskom štúdiu zameriavať na problematiku enviromentálneho manažmentu múzejných zariadení.²⁴ V septembri 2007 vznikla spojením Katedry ekomuzeológie a Katedry ekológie a enviromentálnej výchovy Katedra enviromentálneho manažérstva FPV UMB so sídlom v Banskej Bystrici. Katedra sa vo väčšej miere venuje problematike trvalo udržateľného rozvoja, orientuje sa na svet a spoločnosť. Medzi piatimi hlavnými profilovými oblasťami katedry je aj manažment zachovania, obnovy a využitia prírodných, kultúrnych a spoločenských hodnôt.²⁵ Katedra sa napokon transformovala na Katedru životného prostredia FPV UMB.

Výučbu problematiky muzeológie v širšom kontexte kultúrneho dedičstva zabezpečuje aj Katedra mediamatiky a kultúrneho dedičstva na Fakulte humanitných vied Žilinskej univerzity (ŽU) v Žiline (fakulta vznikla v roku 2010). Táto katedra vznikla v roku 2009 pôvodne z Katedry knižničných a informačných vied a didaktiky informatiky, pôsobiacej od roku 2004 na Fakulte prírodných vied ŽU.²⁶ Štúdium je primárne zamerané na knižnično-informačné štúdiá, z tejto oblasti má aj pracovisko akreditáciu. Zaoberá sa tiež digitalizáciou a dokumentáciou v siet'ach (internet).²⁷ Katedra zabezpečuje obe formy štúdia, interné a externé, v oboch stupňoch, t. j. bakalárske a magisterské štúdium *mediamatiky a kultúrneho dedičstva*.

V rámci bakalárskeho štúdia sa študenti môžu špecializovať na oblasť kultúrneho dedičstva, mediálno-manažérsku alebo informačno-technickú oblasť, v magisterskom stupni na kultúrne dedičstvo, vizuálnu komunikáciu, manažment informácií a nové médiá. Katedra v tomto študijnom programe zabezpečuje aj doktorandské štúdium, ktoré sa zameriava na prepojenie kultúrneho dedičstva a technológií v oblasti digitalizácie, webového a virtuálneho spracovania a prezentácie informácií o kultúrnom dedičstve, merania informácií o kultúrnom dedičstve, nových foriem informačného obsahu o kultúrnom dedičstve, kolaboratívne metódy informačného a znalostného manažmentu a odborné informačné zdroje z pohľadu nových médií.

Absolventi, ktorí sa zameriavajú na problematiku kultúrneho dedičstva, môžu v rámci povinnej výberových kurzov bakalárskeho štúdia absolvovať 4-semestrový kurz Muzeológia a archívnictvo, ktorý dopĺňajú kurzy z oblasti dejiny kultúry a umenia, knižnej kultúry a hmotného kultúrneho dedičstva, ochrany dokumentov či pamät'ových inštitúcií. Na magisterskom stupni

²² Štúdium muzeológie..., ref. 16, s. 32.

²³ STRÁNSKÝ, Zbyněk Z. Potrebujeme eko-muzeológiu? In: *Múzeum*, roč. 45, 1999, č. 2, s. 18-20.

Diskusiu o problematike ekomuzeológie otvoril I. Okáli zo SNM – Prírodovedného múzea. Bližšie: OKÁLI, Ilja: Niekoľko úvah nad jedným označením. In: *Múzeum*, roč. 44, 1998, č. 4, s. 22-23, odpoveď: STRÁNSKÝ, Zbyněk Z. Prípomienky k úvahám I. Okáliho. In: *Múzeum*, roč. 45, 1999, č. 2, s. 21.

²⁴ LALKOVIČ, M., ref. 20, s. 74.

²⁵ ZELENÝ, Ján: Kultúrne dedičstvo a muzeológia na Katedre enviromentálneho manažérstva. In: *Múzeum a muzeológia – ich determinanty a perspektívy v kontexte súčasného sveta. Zborník príspevkov vedeckej konferencie 11. a 12. júna 2008*. Banská Bystrica: UMB 2008, s. 5-9.

²⁶ <<http://www.mediamatika.sk/katedra/o-mediamatike-a-kd>> [20. 12. 2015].

²⁷ Tamže.

tvorí jadro 3-semestrový kurz Kultúrne dedičstvo. Výraznú časť výučby zabezpečujú pracovníci z pamiatkových inštitúcií a Slovenskej národnej knižnice v Martine.

Výučba muzeológie má svoju dlhoročnú tradíciu aj na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave. Špecializovaná prednáška a seminár, ktorú zabezpečoval dlhoročný pracovník SNM-Prírodovedného múzea (SNM-PM) Ilja Okáli, podávala poslucháčom základný prehľad činnosti absolventov v múzeách pri práci s prírodovednými zbierkami. Štúdium prebieha aj v súčasnosti, od akademického roku 2009/2010 v rámci študijného odboru Biológia ako výberový semestrálny kurz *Základy muzeológie* pre študentov 1. a 2. ročníka bakalárskeho študijného programu Systematická biológia/Systematická biológia a ekológia, ktorý prednáša K. Hensel, a pre študentov magisterského študijného programu Zoológia a Antropológia, ktorý prednáša Mgr. J. Kautman zo SNM-PM a K. Hensel.²⁸

Z vyššie uvedeného je teda zrejmé, že sa v súčasnosti, aj po poslednej komplexnej akreditácii z roku 2014, muzeológia ako akreditovaný študijný program realizuje len v Banskej Bystrici (externá bakalárska forma), v Nitre (interná aj externá v oboch stupňoch) a v Bratislave. Študijný odbor pod názvom Kultúrne dedičstvo, ktorý sa plánuje tento rok realizovať v bakalárskom stupni na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove, je akreditovaný v odbore história.²⁹

V rámci komplexnej akreditácie študijných odborov v Slovenskej republike je študijný odbor 2.1.24 Muzeológia definovaný Ministerstvom školstva SR (MŠ SR) v sústave študijných odborov ako historická vedná disciplína. Štúdium muzeológie je odôvodnené potrebami vytvárať predpoklady na skvalitnenie ochrany kultúrneho dedičstva v múzeách a galériách, ako aj v rámci pamiatkového fondu. K priamym príbuzným odborom bola zaradená etnológia, história, dejiny a teória umenia a kulturológia.³⁰ Obsahová stránka študijného programu zdefinovala dva stupne profesie:

1. stupeň – muzeológ 1, odborný pracovník v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva,
2. stupeň – muzeológ 2, vedúci odborný pracovník v oblasti kultúrneho dedičstva.

Muzeológ prvého stupňa je v tejto koncepcii charakterizovaný so znalosťami problematiky ochrany kultúrneho dedičstva s dôrazom na praktickú oblasť, t. j. rovinu „muzeografickú“ (dokumentácia, prezentácia a ochrana fondov). Zároveň by mal štúdiom získať základy všeobecnej aj špecializovanej muzeológie. Muzeológ druhého stupňa by zase po ukončení magisterského stupňa mal ovládať problematiku múzejníctva a ochrany kultúrneho dedičstva s dôrazom na teoretické znalosti všeobecnej aj špecializovanej muzeológie, etnológie a sociálnej histórie. Tieto schválené podklady MŠ SR pre akreditované štúdium muzeológie na Slovensku vymedzilo i konkrétny „spoločný základ“, ktorý by mal podľa odporúčania tvoriť 3/5, teda 60 % študijného programu muzeológie. Zvyšných 40 % by malo vyjadrovať profiláciu konkrétneho pracoviska, ktoré realizuje výučbu.³¹

Zabezpečenie výučby muzeológie ako riadneho študijného programu v súčasnosti negatívne ovplyvňuje personálne zabezpečenie odboru. Staršia a stredná generácia pedagógov zabezpečujúcich výučbu muzeológie sú absolventi príbuzných odborov (história, archeológia, archívniectvo, etnológia, knihoveda, veda o výtvarnom umení, prírodné vedy...). Z týchto odborov majú aj ďalšie vedecko-pedagogické postupy (doktorandské štúdium, habilitačné a inauguračné pokračovanie). Viacero z nich má praktické skúsenosti z práce

²⁸ <<http://www.fns.uniba.sk/index.php?id=infolisty>> [20. 12. 2015].

²⁹ http://www.unipo.sk/public/media/22767/FF%20PU-garanti2015_KA.pdf [20. 12. 2015].

³⁰ Študijný odbor 2.1.24 „Muzeológia“ podľa § 50 ods. 1 Zákona č. 131/2002 Z.z., rozhodnutie Ministerstva školstva SR č. 2090/2002-sekr. zo dňa 16. 12. 2002.

³¹ KAČÍREK, Ľ. – TIŠLIAR, P., ref. 19.

v múzeách a galériách, respektíve absolvovali externé rozširujúce štúdium muzeológie v Brne. Pre kvalifikované zabezpečenie štúdia muzeológie je kľúčovým realizácia doktorandského štúdia. To je v súčasnosti možné absolvovať len v príbuzných odboroch, s možnosťou istej špecializácie na prostredie múzea a múzejníctvo, respektíve kultúrne dedičstvo (najčastejšie v rámci histórie, archeológie či etnológie). Podobná situácia je aj v rámci habilitačného a inauguračného konania, ktoré v súčasnosti nejestvuje a nie je možné sa habilitovať ani inaugurovať z vedného odboru muzeológia.

Absolventi študijných programov muzeológie získavajú uplatnenie aj v rámci slovenskej múzejnej a galerijnej siete na rozličných pozíciách: kurátor zbierok, metodik či dokumentátor.

Na základe dotazníkového prieskumu absolventov štúdia vyplýva nevyhnutná spolupráca pedagogického pracoviska s konkrétnym múzeom/galériou. Je potrebné venovať väčšiu pozornosť odbornej múzejnej praxi nielen v rámci lektorskej činnosti, ale aj zlepšiť spoluprácu s múzeami a inými kultúrnymi inštitúciami na spoločných projektoch, aby bola možnosť po ukončení štúdia naďalej spolupracovať v tejto oblasti. Zamýšľaný návrh riaditeľstva Slovenského národného múzea (SNM) o vytváraní pozícií asistentov kurátorov, podľa ratifikovanej zmluvy o múzejnej praxi medzi SNM a FiF UK z roku 2015, by mohol byť jedným z východísk ku skvalitneniu celkovej odbornej praxi študentov muzeológie a ich ďalšieho uplatnenia po absolvovaní štúdia. V oblasti praktických múzejných činností je potrebné venovať väčšiu pozornosť práci študentov so zbierkovými predmetmi a databázami.

Pre uplatnenie absolventov muzeológie v SR by bol najvhodnejší variant dvojodborového vedeckého štúdia muzeológia v kombinácii s ďalším pramenným spoločensko-vedným (história, etnológia, dejiny umenia, knižničné a informačné štúdiá, klasické jazyky, pedagogika...) i prírodovedným odborom (po zániku ekomuzeológie v SR nie je v súčasnosti možné prírodovedne zamerané štúdium muzeológie). S takýmto typom dvojodborového štúdia sa môžeme stretnúť napríklad v Českej republike (Brno, Opava). Na Slovensku sa v súčasnosti na spomenutých troch muzeologických pracoviskách študuje muzeológia výlučne ako jednodborové štúdium. Každé z aktuálnych pedagogických pracovísk s muzeologickým zameraním sa osobitne profiluje: pracovisko v Banskej Bystrici na kurátora historických zbierok, v Bratislave na kurátora historických a etnografických zbierok, Nitra na múzejnú/galerijnú pedagogiku a archeológiu.

Myšlienka vytvorenia doplnkového štúdia, ktoré sa kedysi realizovalo v Brne, prípadne v 90. rokoch v Bratislave pre vysokoškolských pracovníkov múzeí, je v súčasnosti nereálna. Práca v múzeách totiž neinšpiruje a nenabáda už ukončeného absolventa vysokej školy rôzneho zamerania, aby si doplnil vzdelanie v oblasti muzeológie. To je, ako sme aj spomenuli, dôvod, prečo tento typ štúdia, o ktorý prestal byť záujem, zanikol. O kvalifikáciu odborného personálu a jeho ďalší rast by mal mať záujem predovšetkým riaditeľ múzea a mal by byť tento záujem deklarovaný aj kultúrnou politikou každej vyspelej krajiny.

Zoznam prameňov a literatúry (Sources)

Archívne pramene

MVSR - Slovenský národný archív v Bratislave, osobný fond Branislav Varsik.

MVSR – Štátny archív v Košiciach, pobočka v Rožňave, f. Okresný národný výbor v Rožňave, 1960 – 1990.

Literatúra

DOLÁK, Jan. Mezinárodní letní škola muzeologie 1986 – 1999. In: *Museologica Brunensia*, roč. 2014, č. 2, s. 43-46.

- KAČÍREK, Ľuboš. Štúdium muzeológie na Slovensku. In: *Stratégia rozvoja ľudských zdrojov v oblasti múzejníctva*. Bratislava : SNM, 2013, s. 81-86.
- KAČÍREK, Ľuboš. Slovenské múzejníctvo v 19. a 20. storočí. In: *Studia Academica Slovaca* 43. Bratislava : Univerzita Komenského, 2014, s. 231-245.
- KAČÍREK, Ľuboš – TIŠLIAR, Pavol. Stav a perspektívy štúdia muzeológie na Filozofickej fakulte UK. In: *Dokumentácia druhej polovice 20. storočia a súčasnosti*. Martin : SNM 2012, s. 135-146.
- LALKOVIČ, Marcel. Výučba muzeológie a potreby múzejnej praxe. In: *Muzeológia : Teória & prax*. Banská Štiavnica : Spoločnosť pre pamiatky a Katedra ekomuzeológie FPV UMB, 2006 s. 73-84.
- MLYNKA, Ladislav. Výuka etnomuzeológie. Význam, súčasný stav a perspektívy. In: *Múzeum*, 43, 1997, č. 2, s. 24-25.
- MLYNKA, Ladislav. Muzeológia na prahu tretieho tisícročia. In: *Múzeá na prahu tretieho tisícročia : zborník príspevkov z konferencie Banská Bystrica 1999*. Bratislava : SNM – Národné múzejné centrum a Zväz múzeí na Slovensku, 1999, s. 92 – 95.
- MLYNKA, Ladislav. Muzeológia na Filozofickej fakulte UK Bratislava ako študijný odbor. In: *Muzeológia : Teória & prax*. Banská Štiavnica : Spoločnosť pre pamiatky a Katedra ekomuzeológie FPV UMB, 2006. s. 66-71.
- NOVÁK, Ján. 50 rokov odboru archívniectva na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. In: Zborník FiF UK Historica XLV. Pamätnica k 50. výročiu študijného odboru archívniectva a pomocné vedy historické FiF UK v Bratislave. Bratislava, Univerzita Komenského 2002, s. 11-16.
- OKÁLI, Ilja. Niekoľko úvah nad jedným oznamom. In: *Múzeum*, 44, 1998, č. 4, s. 22-23.
- PODUŠELOVÁ, Gabriela. Je možná a potrebná špecializácia vo výuke muzeológie? In: *Muzeológia : Teória & prax*. Banská Štiavnica : Spoločnosť pre pamiatky a Katedra ekomuzeológie FPV UMB, 2006. s. 49-52.
- PODUŠELOVÁ, Gabriela a kol. *Slovenské národné múzeum*. Bratislava : SNM, 2013.
- PRELOVSKÁ, Daniela – GOGOVIČ, Stanislava. Skúsenosti s výučbou muzeológie v univerzitnom prostredí na Slovensku so zameraním na nitriansku univerzitu. In: *Studia historica nitriensia*, roč. 11. Nitra : UKF, 2003. s. 275-287.
- STRÁNSKÝ, Zbyněk Z. Potrebujeme eko-muzeológiu? In: *Múzeum*, 45, 1999, č. 2, s. 18-20.
- STRÁNSKÝ, Zbyněk Z. Pripomienky k úvahám I. Okáliho. In: *Múzeum*, 45, 1999, č. 2, s. 21.
- STRÁNSKÝ, Z. Z. Muzeológia – báza akademického vzdelávania. In: *Museologica I*. Banská Štiavnica : FPV UMB 200, s. 81-87.
- STRÁNSKÝ, Z. Z. Nová katedra: Katedra eko-muzeológie Fakulty prírodných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Štiavnici. In: *Museologica I*. Banská Štiavnica : FPV UMB 200, s. 131-133.
- Študijný odbor 2.1.24 „Muzeológia“ podľa § 50 ods. 1 Zákona č. 131/2002 Z. z., rozhodnutie Ministerstva školstva SR č. 2090/2002-sekr. zo dňa 16. 12. 2002.
- Štúdium muzeológie v školskom roku 1998/99. In: *Múzeum*, 44, 1998, č. 2, s. 32
- TIŠLIAR, Pavol. Aktivity Štátneho inšpektorátu archívov a knižníc na Slovensku pri budovaní archívnej organizácie (1919 – 1951). In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 2013, č. 2, s. 37-56.
- ZELENÝ, Ján: Kultúrne dedičstvo a muzeológia na Katedre environmentálneho manažérstva. In: *Múzeum a muzeológia – ich determinanty a perspektívy v kontexte súčasného sveta*. Zborník príspevkov vedeckej konferencie 11. a 12. júna 2008. Banská Bystrica : UMB 2008, s. 5-9.

Internetové zdroje

<http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t2583_00.htm>